

เปรตกับความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฦนตาของชาวไทยเขมร PETA (HUNGRY GHOST WITH THE SANDONTA TRADITION OF THE THAI KMER PEOPLE

ยโสธารา ศิริภาพระภากร¹, พระสำเร้ง อินทยุง (โกวิท)², สุริยา คลังฤทธิ³

Yasothara Siripaphapagon¹ Samrereng Intayung² Suriya Klangrit³

สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าโยธาประสิทธิ์ จังหวัดสุรินทร์¹⁻²⁻³

The Dhamma Practice Center, Wat Payothaprasit, Surin Province

E-Mail: Ton_Samroeng@hotmail.com

ได้รับบทความ: 11 มีนาคม 2561; แก้ไขบทความ: 30 มีนาคม 2561; ตอบรับตีพิมพ์: 10 เมษายน 2561

Received: March 11, 2018; Revised: March 30, 2018; Accepted: April 10, 2018

บทคัดย่อ

ฐานคติความเชื่อของชาวไทยเขมร ได้มีความเชื่อว่า เปรตเป็นลักษณะวิญญานที่หิวโหย
อดอยากเป็นผู้ที่อยู่อาศัยอีกภพภูมิหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฦนตาของชาวไทยเขมร
ประเพณีแซนโฦนตาเป็นพิธีกรรมการอุทิศบุญกุศล ผู้ที่ล่วงลับ มีความสัมพันธ์เป็นคติธรรมความเชื่อที่
เชื่อมโยงกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ชาวไทยเขมรมี
ความเชื่อว่าเป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ญาติผู้วายชนม์ให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และเป็นการ
แสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องกรรมที่ทำให้เกิดเป็นเปรต มีความ
สอดคล้องกันกับความเชื่อของพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติที่สืบทอดกันมา จึงก่อเกิดประเพณีและ
พิธีกรรมแซนโฦนตา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตวิญญานว่า หลังจากที่ยาไป
แล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้อย่อมได้รับผลกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก เป็นเปรต ต้องทน
ทุกข์ทรมานเพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั่นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีอยู่
ด้วยการอาศัยส่วนบุญ จากการอุปการะของญาติพี่น้อง หรือผู้อื่นเท่านั้นหากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้
รับบุญลักษณะการรับส่วนบุญ สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการรับส่วนบุญเพราะชาวไทยเขมรมีความ
เชื่อว่าการเวียนว่ายตายเกิดนั้นจริง และเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติในวัน “แซนโฦน
ตา” ผู้ที่ตายที่เป็นญาติพี่น้อง จะได้รับส่วนบุญแน่นอน และเชื่อว่าผลบุญเหล่านั้น จะช่วยให้ผู้ตายได้
พ้นจากนรกกรรมที่มีอยู่ และจะได้ไปเกิดใหม่ในภพใหม่ต่อไปแน่นอนในวัน “แซนโฦนตา” ชาวบ้านมี
ความเชื่อถือว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อบริการรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะ
เป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้าต่อไป ดังนั้นเปรตกับประเพณีแซนโฦนตาของชาวไทย

เขมรได้มีความเกี่ยวข้องกัน คำว่าเปรตในทางพระพุทธศาสนาคือดวงวิญญาณที่สามารถรับส่วนบุญได้ และบรรพบุรุษของชาวไทยเขมรก็มีความเชื่อว่ามารับบุญกุศลจากการอุทิศของลูกหลานได้ในพิธีแซนโฌนตาแต่ละปีที่จัด

คำสำคัญ: เปรต, ประเพณี, แซนโฌนตา, ชาวไทยเขมร.

Abstract

Thai Khmer People's beliefs have believed that Peta (Hungry Ghost) is a starving spirit. Starvation is another inhabitant of Bhumibol. There is a relationship with Saendonta Tradition of Thai people. Khmer Saendonta Tradition is a ritual of merit. The deceased, which is a relationship of morals, beliefs that are related to the teachings of Buddhism, especially to dedicated the merit to the deceased. Thai Khmer People believes that it is an aid to the dead relatives to be born in the heavenly world, and expresses gratitude to the ancestors. The belief in karma that causes it to be jinn Is consistent with the beliefs of Buddhism There is a practice inherited from the tradition and Saendonta Tradition, which is influenced by the beliefs of the spirituality that after death Believing that any person who has committed a crime will receive that result. Do good, go to heaven, do evil, go to hell, as Peta (Hungry Ghost) must suffer because of the consequences of the sins that have been made. And in the landscape of imp, they can live by relying on merit from sponsorship of relatives Or others, only if no one is devoted to it, does not receive merit. In accordance with the belief in receiving merit, because Thai Khmer People believes that reincarnation is true. And believe that making merit for charity for relatives in the day "Saendonta", those who died as relatives Will definitely receive merit And believe that those merit Will help the deceased to escape from the existing debt And will be born again in the new world "Saendonta" The villagers are convinced that the ancestral spirits of every family will gather at the temple. To wait for the charity that relatives send To be merit that he has led to happiness in the next life Therefore, Peta (Hungry Ghost) with Saendonta Tradition of Thai Khmer People is related. The word Peta (Hungry Ghost) is Buddhism The belief that the merit received from the dedication of the children in the Saendonta Tradition each year is organized.

Keywords: Peta (Hungry Ghost), Saendonta Tradition, Thai Khmer People

บทนำ

พิธีกรรมบูชาธรรมชาติ พระครูคุณสารสัมพันธ์. (2545) จากที่รับรู้และเข้าใจกันนั้น ได้ถือกำเนิดมาพร้อมกับมนุษย์ในยุคแรกๆ ในสมัยของมนุษย์ยุคก่อน (โบราณ) จึงนับถือธรรมชาติและท้องฟ้า อาทิ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ธรรมชาติ อาทิ ภูเขาสูง จอมปลวกใหญ่ ต้นไม้ขนาดใหญ่ สายน้ำ (คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527) ฯลฯ ในด้านคัมภีร์ได้ปรากฏถึงอัคติที่สอนประชาชนและอันเตวาลิกของตนเองว่า “พวกท่านจงถือภูเขาเป็นสรณะ จงถือป่าเป็นสรณะ จงถืออารามเป็นสรณะ จงถือต้นไม้เป็นสรณะ พวกท่านจักพ้นจากทุกข์ทั้งสิ้นได้ด้วยอาการอย่างนี้” ต่อมาพัฒนาการในรูปแบบของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อว่ามีมนุษย์ที่สิ้นชีวิตไปแล้วไป จะปรากฏเป็นวิญญาณที่เที่ยวนเวียนอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ที่ตนเคยอาศัยอยู่เมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อวิญญาณเชื่อว่าเมื่อวิญญาณยังมีการยึดติดอยู่จะไม่สามารถเดินทางไปสู่ปรโลกได้ และวิญญาณนั้นสามารถอำนวยความสะดวกและทุกข์ได้มนุษย์ได้เชื่อต่ออำนาจของวิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบอื่นที่ไม่สามารถจับต้องได้ หรือเข้าใจได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงต้องเซ็นไหว้ และพิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งเหล่านี้ ความเชื่อที่ผสมผสานกันมาจนเป็นแนวทางที่ได้มาเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่กล่าวไว้ใน พัลลิม 5 และพระพุทธศาสนาได้มีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับ ภพภูมิ ปรโลก ยมโลก และวิญญาณ หรือหลักการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษด้วย ทางความเชื่อของชาวไทยเขมร มีฐานคติอยู่ว่ามนุษย์ มีชีวิตหลังจากที่สิ้นชีวิตไปแล้ว พญายมจะนำไปสู่ยมโลก (โลกวิญญาณ) จึงมีพิธีกรรมบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ คนในครอบครัว จึงต้องประกอบพิธีบูชาข้าวบิณฑ์หรือก้อนข้าวสังเวทวิญญาณของผู้ตาย เมื่อได้รับสังเวทข้าวบิณฑ์แล้ว ก็จะพ้นความเป็นเปรตเร่ร่อน จนเป็นเหตุให้กำหนดเป็นหน้าที่ของบุตร ให้เป็นพิธีที่เรียกว่า พิธีศราทธ์ ซึ่งแปลว่า กิจพิธีของผู้มีศรัทธา (พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูยาโณ), 2548) ส่วนผู้ที่ทำพิธีศราทธ์จะต้องเป็นบุตรชายเท่านั้น เพราะเชื่อกันว่าลูกชายสามารถช่วยบิดามารดาให้พ้นจากขุมรกชื่อว่าปุตตะได้ (พื้น ดอกบัว, 2549) ความเชื่อนี้เป็นฐานคติมาจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู เพราะมีความเชื่อว่า บุตรนั้นสามารถส่งผลแห่งบุญเพื่อให้ บรรพบุรุษให้ไปสู่สุคติได้ เป็นต้น

ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์วัฒนธรรมที่หลากหลายและแตกต่างโดยกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่นี้ คือ ชาวไทยลาว ชาวไทยกวย ส่วย ชาวไทยเขมรและชนชาติอื่นอีกแต่ไม่มาก เช่น ชาวจีน อิสลาม ชิก และพราหมณ์ฮินดู เป็นต้น แต่โดยดั้งเดิมนั้นได้ปรากฏว่าเป็นชนพื้นเมืองมาแต่โบราณก็คือ ชาวไทยเขมรที่มีจำนวนมากที่สุด

ประเพณีแซนโฎนตา (สารทแห่งการอุทิศ) ของชาวไทยเขมรนี้ เป็นที่รู้จักกันอย่างดี เพราะเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่มาก มีการปฏิบัติสืบทอดมาแต่โบราณกาล ประเพณีแซนโฎนตามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและสืบเนื่องกันสามารถกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพ

บุรุษ และการบูชาเทพเจ้าจากศาสนาพราหมณ์ ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาตามทางพระพุทธศาสนา และได้รับความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับอำนาจการให้คุณให้โทษของผีบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพราะเป็นเรื่องของความเชื่อที่ว่า ภูมิจิต เรื่องเดช (2548, น. 33) “เชื่อกันว่าเป็นที่ยมโลกเปิด โดยอนุญาตจากพยายมราช ได้ให้วิญญาณที่ไม่มีโทษหนักและยังไม่ได้ไปเกิดนั้นให้สามารถมาขอส่วนบุญ กุศล จากครอบครัว ลูกหลานได้

ดังนั้นวิญญาณที่ยังไม่ไปเกิดนี้เองและสามารถมารับเอาบุญ กุศล จากครอบครัวนั้น เป็นจำพวก เปรต เพราะถือว่าเป็นอัฐภาพที่จำเป็นที่จะต้องมาขอส่วนบุญ กุศล หรือมารับเครื่องเซ่นอยู่จากที่ปรากฏในเอกสาร ตำรา วรรณกรรมได้กล่าวว่า วิญญาณเหล่านั้นจะเดินทางมาพัก ตามทางสามแพร่ง ตามรั้วบ้าน รั้ววัด ตามทางประตู บ้านหน้าต่าง หรือตามป่า ต้นไม้ เพราะรอวันเวลาที่สามารถมารับเอาเครื่องเซ่นไหว้ และบุญกุศล ได้ ลักษณะวิญญาณนั้นมีอัฐภาพผอมโซ หิว กระจาย อ่อนแรง และเหน็ดเหนื่อยเป็นต้น

จากที่กล่าวมานี้ประเพณีแซนโฎนตานนั้นก็ถือได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับวิญญาณ ผี เปรต อยู่มากด้วยเหตุนี้ชาวไทยเขมรจึงถือและปฏิบัติในวันสำคัญเช่นนี้ในรอบปีเพื่อ อุทิศบุญ กุศล และความดี พร้อมทั้งการเซ่นไหว้ต่างๆ เพื่อให้ผู้ตายได้รับและเป็นสุข ตลอดถึงพ้นจากทุกข์ได้ ชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงต้องมีการจัดทำอาหาร ขนมข้าวต้ม เพื่อต้อนรับผีบรรพบุรุษเหล่านั้น การประกอบพิธีดังกล่าวเมื่อถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะนำอาหารขนมข้าวต้มไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษของตน มีความเชื่อกันว่า สัตว์นรกจะถูกปลดปล่อยให้มารับส่วนบุญจากครอบครัว ญาติ เปรตจะเดินทางมาเยี่ยมตามที่ยังมีชีวิตอยู่ สาเหตุที่ต้องเตรียมตัวทำบุญตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เพราะเชื่อกันว่า ผีบรรพบุรุษถูกปล่อยมาตั้งแต่ช่วงสารทเล็ก และเดินทางมาไกลเกิดความเหน็ดเหนื่อย หิวกระจาย เมื่อมาถึงก็จะอยู่ที่วัดรอคอยว่าญาติหรือลูกหลาน จะมาทำบุญอุทิศส่วนบุญให้หรือไม่ จุดนี้เอง หากลูกหลานมาทำบุญให้ผีบรรพบุรุษก็จะดีใจ และได้รับผลบุญจากที่ได้มีการทำบุญอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ นอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรักความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ จนถึงการสร้างสามัคคีของคนในชุมชน

ฐานคติความความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผู้วายชนม์

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องกรรมที่ทำให้เกิดเป็นเปรต จึงก่อเกิดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง จากฐานคตินั้นได้จากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตและวิญญาณว่า หลังจากที่ยาไปแล้ว ผู้ที่วายชนยอมประสบกับกรรมที่ตนเองได้กระทำความเมื่อครั้งมีชีวิต ตามความเชื่อของ วิญญาณ (เปรต) เป็นสภาพที่ต้องทนทุกข์ทรมาน ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ปากท้อง ที่เป็นผลให้เกิดความหิวโหย หรือ กระจาย ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรม คติทางพระพุทธศาสนา

ได้กล่าวว่าในภูมิ (ที่อาศัย) ของเปรตนั้นพวกเปรตจะสามารถดำรงวิญญานอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการอุปการะ (ทำบุญ) ของครอบครัว ญาติ พี่น้อง และผู้ที่ทำบุญให้เท่านั้น หากไม่มีใครอุทิศไปให้ ก็ไม่ได้รับบุญ วิญญานก็จะหิวโหย กระหาย ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการรับผลบุญ ที่ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่า วิญญานของผู้ตายนั้นมีจริง ถ้ายังไม่ไปเกิดยังวนเวียน รักษา ดูแล ครอบครัว ลูกหลานอยู่ เพราะฐานคติของชาวไทยเขมร เชื่อว่า วิญญาน ภูตผี ปีศาจ สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้มีอยู่จริง แม้นโบราณก็มีการนับถือ บูชา เช่นไหว้ ต่อมารับอิทธิพลบทบาทของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ก็มีความเกี่ยวข้องกัน และมีพิธีกรรมอุทิศด้วยพลีกรรม 5 ประการ ครึ่งพระพุทศศาสนาเผยแพร่เข้ามา ก็ยอมรับ และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ เช่นกัน ดังนั้นพัฒนาการที่ผ่านมานั้นได้ปรากฏมีความเชื่อในเรื่อง จิต วิญญาน ปีศาจ และเปรต เป็นต้น ที่กล่าวมานี้แสดงถึงความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีอยู่จริง ชาวไทยเขมรเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรดาบรรพบุรุษ และญาติ ในวัน “แซนโฌนตา” ผู้ที่ตาย จะได้รับผลแห่งบุญ ดังนั้นวันแห่งความสำคัญ “แซนโฌนตา” ชาวไทยเขมร มีความเชื่อถือว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อรอรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะเป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้า

ความเชื่อของชาวไทยเขมรในเรื่อง เปรต ที่มีต่อประเพณีแซนโฌนตา จนกระทั่งได้มีพิธีกรรมทำบุญแซนโฌนตา การทำบุญของชาวไทยเขมรส่วนใหญ่ มีความเชื่อเรื่องผลที่ได้จากการทำบุญพิธีแซนโฌนตา เนื่องจากกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นและอำนาจอันเร้นลับ ผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องนี้ ยังเชื่อว่าความพึงพอใจของผีบรรพบุรุษและวิญญานของญาติพี่น้องขึ้นอยู่กับภาระของลูกหลานในประเพณีแซนโฌนตานี้ด้วย การทำบุญพิธีแซนโฌนตาแต่ละครั้งที่เคยปฏิบัติกันมาผู้ร่วมทำบุญที่ได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้นำนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านหรือนำสมาชิกในครอบครัวทำพิธีต่าง ๆ บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรมในประเพณีนี้มักได้แก่บุคคลเคยร่วมในการทำบุญส่วนบุคคลมาก่อน มีเชื้อสายและเกี่ยวกับชาวไทยเขมร บุคคลในกลุ่มนี้จึงมีความเชื่อต่อผีบรรพบุรุษคล้ายคลึง

เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

เปรตที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนี้ ได้กล่าวถึง เปรต ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงยกขึ้นแสดงเมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเปรต เช่น เขตตูปมเปตวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/1-3: 167) ปิฎฐธิตลิกเปตวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/10-13/169-170) ติโรกฐทเปตวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/14-25/170-172)

คำว่า “เปรต” หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอาจจะไปเกิดเป็นยักษ์ เป็นมาร เป็นพรหม เป็นเทวดา เป็นสัตว์นรก ก็ได้ หรือหมายถึงเอาผู้ที่ล่วงลับจากโลกหนึ่งไปสู่อีกโลกหนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/10/35) แต่ส่วนใหญ่แล้วหมายถึงเอาสัตว์ที่ล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้วไปเกิดเป็นเปรตวิสัย ที่ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส ตามผลกรรมที่ได้กระทำไว้ มีพยานรู้เห็นอย่าง อาทิ พระโมคคัล

ลانه พระนารทะ ทั้ง 2 องค์ เป็นพระอรหันต์ ท่านจึงได้ยกขึ้นแสดงตรัสว่าเป็นเรื่องจริง และทรงพยากรณ์ถึงบุพกรรมที่เปรตตนนั้นได้กระทำแล้วไปเสวยผลกรรมในนรกหลายร้อยหลายพันปี แสนปีเปรตบางตนที่ทำความชั่วอย่างร้ายแรงก็ทำให้ตนเองนั้นไปเสวยผลกรรมที่นรก เช่น อุตสหนรก อเวจีมหานรก โลหกุมภิมหานรก และเสวยทุกขเวทนาเป็นกัปเป็นกัลป์ ครั้นเมื่อพ้นจากนรกก็ต้องมาเป็นเปรตเสวยเศษกรรมที่เหลือต้องได้รับความทุกข์ทรมาน ร้องโอดโอย ครวญคราง อดอยาก หิวโหย กันไปตามผลกรรมของแต่ละตนได้สร้างไว้ ทรงเปรียบไว้เหมือนคนที่เดินทาง เหน็ดเหนื่อยหิวกระหายเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ได้รับเวทนาต่างๆ ต่อไปอีกยาวนานตราบไต่ที่ยังไม่สิ้นกรรม เป็นต้น

เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์พระวินัยได้กล่าวถึง เปรต ที่ได้รับผลจากเศษกรรมที่เหลือ มาจากการตกนรกหมกไหม้มาแล้ว จากผลของการกระทำของตนเองที่ได้กระทำไว้ ในตอนที่ตนเองได้เกิดเป็นมนุษย์ จากที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกได้กล่าวถึงเปรตในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเปรตที่มีโครงสร้างมีแต่กระดูก(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/228:220 - 221)., (พระไตรปิฎกภาษาไทย 16/202:303 - 304) ที่มีลักษณะเป็นชิ้นเนื้อ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:222 - 223) ที่มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:223 - 224) (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:223 - 224) มีลักษณะไม่มีผิวหนัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:224 - 225) มีลักษณะมีขนเป็นดาบ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:225 - 226) มีลักษณะมีขนเป็นหอก(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:226 - 227) มีลักษณะมีขนเป็นลูกศร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229/228 - 229)มีลักษณะมีขนเป็นเข็ม (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229/229 - 230) มีลักษณะที่มีเข็มทิ่มแทงจากที่หนึ่งทะลุออกจากที่หนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:230 - 231) มีลักษณะมีอันตะใหญ่(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:231 - 232) มีลักษณะที่จมอยู่ในหลุมคูถ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:232- 233) มีลักษณะที่ต้องกินคูถ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:233 - 235) ที่ถูกไฟลวก (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:237 - 238) มีลักษณะที่ไม่มีศีรษะ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:238 - 239) แม้แต่พระภิกษุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:240 - 241) ภิกษุณี(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:241 - 242) นางสิกขมานา (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:242 - 243) หลังจากตายไปแล้ว ก็ไปชดใช้การกระทำของตนเองในนรกก่อน แต่เพราะเศษกรรมยังเหลืออยู่ จึงได้มาเกิดเปรต เพื่อชดใช้เศษกรรมที่เหลือนั้น ได้รับความทรมาน ร้องครวญคราง โอดโอยเป็นที่ทรมานนัก เปรตในคัมภีร์วินัยนี้เป็นเปรตที่พระอัครสาวกเบื้องซ้ายหรือพระโมคคัลลานะได้ไปพบเห็น ตอนที่ท่านได้ออกไปบิณฑบาต ซึ่งก็เป็นข้อจรรยาแก่ท่านนัก เพราะท่านได้พบเห็นในสิ่งที่ท่านไม่เคยพบเห็นมาก่อน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/228:220)

เปรตที่ปรากฏในพระสูตร

ความหมายคำว่า “เปรต” ในพระสูตรมีอธิบายเป็น 2 ความหมายที่จะอธิบายดังนี้(พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/394:35) คือ

1) ผู้จากไป ผู้ที่ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้ว พวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นมาร เป็นเทพ เป็นพรหม หรือเป็นสัตว์นรกก็ได้ เรียกว่าเปตะหรือเปรตในความหมายนี้ก็มี เช่น พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายไปแล้ว เรียกว่า เปตพลี (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/1:35)

2) สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปตวิสัย พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนา ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ทำไว้ เช่น อดอยาก ผอมโซ เพราะไม่มีอาหาร หรือมีแต่กินไม่ได้ หรือกินได้แต่กินยากเพราะปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนอง เป็นมูล เป็นคูล (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/10:35) มีอีกพวกหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในสองความหมายด้วยกันคือ เวมานิกเปรต เป็นเปรตที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วสลับกันในชาติเดียว คือเป็นเปรตที่มีวิมานอยู่เป็นของตัวเอง มีความสุขเหมือนเทวดาในเวลาหนึ่ง แต่ในเวลาหนึ่งได้รับทุกข์เวทนาแสนสาหัสเหมือนเปรตพวกอื่นๆ

เปรตที่ปรากฏในพระอภิธรรม

เปรตที่ปรากฏในพระอภิธรรมได้กล่าวถึงภูมิของเปรต มีการกล่าวถึงความตาย (สิ้นจากความเป็นมนุษย์แล้ว) การจุติในภูมิหนึ่ง ไปสู่อีกมิติหนึ่งของโลก โดยทั่วไปหมายถึง การที่ร่างกายของสัตว์ได้ทรุดโทรม และแตกสลายไปตามกฎของธรรมชาติ จะเป็นสิ่งที่มีจิตใจหรือไม่มีจิตใจก็ตาม ก็ล้วนแต่ต้องตกอยู่ในวิงวอนของไตรลักษณ์ มนุษย์หรือสัตว์ก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีกายกับจิตเป็นของคู่กัน แต่เมื่อร่างกายต้องแตกสลายไป จำต้องละทิ้งสังขาร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 37/39:47) จากหลักฐานดังกล่าว ทำให้ได้รู้ถึงการจุติจากโลกนี้ ไปสู่อีกโลกอื่น ความเป็นไปได้ว่า หลังความตายไปสัตว์หรือมนุษย์นั้น แทบจะไม่มีอะไรแตกต่างกัน และในพระอภิธรรมปิฎกยังได้กล่าวถึง เปรตทั้งหลายดำรงชีพในเปตโลกด้วยทานที่บุคคล อุทิศให้จากโลกนี้ได้ ไว้ว่า “ฝนที่ตกลงบนที่ดอน ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่มฉับไฉน ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉะนั้นเหมือนกันห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใดทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้

ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉะนั้นเหมือนกัน ในเปตวิสัยนั้น ไม่มีกสิกรรม โครกกสิกรรม พาณิชนกรรมเช่นนั้น และการแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงินผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเปตวิสัยนั้น ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 37/490:519) คำว่า “เปรต” หมายถึง ผู้จากไป หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไป คือ ผู้ตายแล้ว ผู้ล่วงไปแล้ว เป็นความหมายโดยทั่วไป พวกที่ตายแล้วไปเกิดเป็นเทวดา ก็เรียกว่า เปตะ หรือ เปรต จากพระพุทธรูปย่อนี้ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่า สัตว์เมื่อได้ละสังขารจากโลกนี้แล้ว จักต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องตามตัวไปฉะนั้น สิ่งจะติดตามไปก็ กุศลกรรมและอกุศลกรรม เหล่าสัตว์ที่อุบัติในเปตภูมินี้เพราะผลของอกุศลกรรม แม้จะมี

ความทุกข์ทรมานน้อยกว่านรก แต่ชีวิตในเบตภูมินี้ ก็ยังอยู่ห่างไกลจากความสุข ผู้ที่อุบัตินี้มีรูปร่างน่าเกลียด มีลักษณะผิดแผกแตกต่างกันไปตามผลของกรรมที่ทำมาเช่นกัน

ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเขมร

แซนโฎนตา เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและได้ปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนาน ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความเกื้อกูล สมัคสมาน รักใคร่ ประองตองเกิดความผูกพัน ในครอบครัว จะประกอบพิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี (กรมศิลปากร, 2553) ชาวไทยเขมรที่เป็นสายโลหิตจะมาทำพิธีกรรม เช่นไหว้ที่บ้านเพื่อจะทำพิธีแซนโฎนตา เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ และยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้จนถึงปัจจุบัน

ประเพณี แซนโฎนตาเป็นบ่อเกิดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

จากประวัติศาสตร์ภูมิภาคอนุชาเนย์ (Southeast Asia) บริเวณผืนแผ่นดินใหญ่มีชื่อเรียกเก่าแก่มากแต่ยุคดึกดำบรรพ์ว่าสุวรรณภูมิ ทั้งนี้เพราะเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล ทางภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (ชำนาญ รอดเหตุภัย, 2519) ส่วนใหญ่ได้นับถือศาสนาผี โบราณ ที่มีมาแต่เดิม

เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือผีอยู่ 3 ประเภท คือ ผีตาจะสร้อย (ผีประจำหมู่บ้าน) ผีพระภูมิ (ผีประจำบ้าน) และผีบรรพบุรุษของตน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวไทยเขมร จะผูกพันกับการนับถือผี มักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี จะเห็นได้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมร ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรมแซนโฎนตา ซึ่งถือว่ามียุทธผลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และวัฒนธรรมของอินเดีย ซึ่งก็ได้เห็นหนทางที่จะทำบุญอุทิศให้ถึง ผีตา ผียาย หรือผีบรรพบุรุษ จากตำนานเรื่องของพระเจ้าพิมพิสารนี่ถือเป็นจุดของการเริ่มต้นของประเพณีแซนโฎนตา

พิธีแซนโฎนตา มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะเป็นประกอบกิจกรรมใดๆ ก็ตามชาวไทยเขมรการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอการนับถือผียายตา ผีบ้าน ผีกระท่อมตา (ชาวบ้านเรียก เนียะตา อยู่ที่ศาลปู่ตา) ซึ่งเชื่อว่าผียายตาเป็นผีคอยคุ้มครองลูกหลาน แต่พิธีแซนโฎนตา เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงการนับถือผีบรรพบุรุษ คือเทศกาล เดือน 10 (แสง จันทร์งาม, 2531)

การประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวไทยเขมร

ลักษณะของประเพณีแซนโฌนตา ชาวไทยเขมรได้รับอิทธิพลจากศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดีย ได้เห็นถึงหนทางที่จะอุทิศส่วนกุศลให้ถึงแก่ผีตา ยายหรือ ผีบรรพบุรุษ จากตำนานของพระเจ้าพิมพิสารเป็นจุดเริ่มต้นของพิธีแซนโฌนตา เชื่อว่าเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ประตูนรกจะเปิด ผีในยมโลกจะเดินทางมาเยี่ยมญาติได้ชาวไทยเขมร จึงมีการจัดทำอาหาร ขนม ข้าวต้ม ในตอนเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 และพอรุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะนำอาหาร ขนม ข้าวต้ม ไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลที่วัด เป็นวัน “เป็นตุง” (วันสารทน้อย) โดยเชื่อว่า ผีจะออกมาจากยมโลกได้ 15 วัน หลังจากนั้น ต้องกลับไปรับกรรมในยมโลกตามเดิม จากวันเป็นตุงนับไปอีก 15 วัน (นับจากวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10) จะตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี คือวัน “เป็นทม” ซึ่งเป็นวันที่ประกอบพิธีแซนโฌนตา

ผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีแซนโฌนตามีการกล่าวว่าเป็นผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

(1) ครอบครัว มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีกรรมระดับครอบครัว หมายถึง ผู้ที่เป็นสื่อกลางในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัวการเช่นไหว้ในระดับครอบครัวนั้น ในอดีตจะประกอบพิธีกรรมกันทุกครัวเรือน

(2) เครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้นๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี

(3) ชุมชน คือ มีผู้อาวุโส เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นเป็นผู้นำประกอบพิธีซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเนื่องจากชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ความเชื่อกับการเคารพนับถือวิญญาณบรรพบุรุษได้แสดงออกโดยเข้าร่วมเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษได้คุ้มครองตนและครอบครัวให้ได้รับความสุขความเจริญประสบความสำเร็จในชีวิต

1. ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัว ประกอบไปด้วยสมาชิกของครอบครัว และเพื่อนบ้านที่เข้ามาร่วมเป็นเกียรติในการเช่นไหว้

2. ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับเครือญาติประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัว ผู้อาวุโสและบุตรหลานที่นับถือบรรพบุรุษเดียวกันรวมถึงเพื่อนบ้านที่มาเป็นเกียรติในการเช่นไหว้เช่นกัน

3. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในระดับชุมชนประกอบไปด้วยชาวไทยเขมร

วัตถุดิบที่ใช้ประกอบพิธีกรรม 1. อาหารคาว ปลาแห้ง ปลาล้าง หมูย่าง ไก่ย่าง แกง วันเส้น แกงกล้วย ต้มยำไก่ ลาบหมู ไก่ย่าง ซึ่งต้องเป็นไก่ทั้งตัวเอาเครื่องในออก

2. อาหารหวาน ข้าวต้มมัด ขนมเทียน ขนนางเล็ด ขนมโชค(ขนมดอกบัว) ขนมโกรด ข้าวกระยาสารท

3. ผลไม้ มะพร้าวอ่อน กล้วย ส้ม ละมุด พุทรา องุ่น

4. เครื่องดื่ม น้ำเปล่า เหล้าขาว น้ำอัดลม เหล้าสี เบียร์ สบาย

5. เสื้อหาวย ที่นอนแบบพับ หมอน ผ้าขาว ผ้าไหม ผ้าโสร่ง อาภรณ์ พาน รูป เทียน กรวย ขึ้น 5 ที่ทำจากใบตองสดม้วนเป็นกรวย แล้วสอดด้วย รูป ความหมายของการจัดกรวย 5

สรุป

เปรต คือผู้ล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลก โดยเรียกที่อยู่ของเปรตว่า “ปิตติวิสัย” หรือ “เปตวิสัย” แปลว่า แดนแห่งเปรต ซึ่งมีแต่ความทุกข์ทรมานด้วยผลแห่งกรรมชั่วที่ตนได้กระทำไว้เมื่อเป็นมนุษย์ จะเห็นว่า เกิดจากการกระทำกรรมชั่วทางกายเรียกกายทุจริต การกระทำทางวาจาเรียกว่า วาจทุจริต และการกระทำทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต เปรตนั้นมีหลายประเภทแล้วแต่บาปกรรมที่ตนเองเคยกระทำมาในอดีตชาติตอนที่เกิดเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะกรรมชั่วที่หนักหรือกรรมชั่วที่เบาเมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วย่อมเข้าไปสู่โลกของเปรตได้ เปรตที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ อบายภูมิ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย นรก ปิตติวิสัย อสุรกาย และดิรัจฉาน เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทศาสตรา ผู้ล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลกและผู้ตาย ผู้จากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอาจจะไปเกิดเป็นยักษ์ เป็น มาร เป็นพรหม เป็นเทวดา เป็นสัตว์นรก ก็ได้ หรือหมายเอาผู้ที่ล่วงลับจากโลกหนึ่งไปสู่อีกโลกหนึ่ง ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเขมร เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและได้ปฏิบัติสืบทอดติดต่อกัน มายาวนานนับแต่โบราณ ประเพณีได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอาทิ บิดา มารดา บรรพบุรุษประเพณีแซนโฎนตาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเกื้อกูล ความแบ่งปัน สามัคคีเป็นหนึ่งใน การบูชาบรรพชน ของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยจะประกอบ พิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 2500.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กรมศิลปากร. (2528). **โลกบัญญัติ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้ามืองไทย)

- กิตติวุฒ โภท. (มปป.). **ของดีจากเปรต**. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.
- กิ่งแก้ว อรรถกร. (2519). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: ฌว่ยศึกษานเทศกรรมการฝึกหัดครู
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). **เทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). **ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ชำนาญ รอดเหตุภัย. **คติความเชื่อ-ประเพณีในคติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: ฌว่ยศึกษานเทศกรรมการฝึกหัดครู.
- ปัญญา ใ้บางยาง. **ลัทธิธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ปรีชา นันตาภิวัฒน์ น.อ.(พิเศษ). (2544). **พจนานุกรมลัทธิธรรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.
- ผอบ โปษภุณษะ. (2524). **ความเชื่อของชาวบ้านเป็นความงมงายหรือ**. กรุงเทพฯ: วารสารไทย.
- พญาลีไทย. (2545). **ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2543). **ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พั่น ดอกบัว. (2543). **สังสารวัฏกับการเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บูรพาสาสน์จำกัด.
- มูลนิธิธรรมกาย. (1977). **เปรตผู้ทนมานจากผลของบาป**. ปทุมธานี: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- เสฐียร พันธรังสี. (2521). **ศาสนาโบราณ**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.
- เสถียร โกเศศ. (1997). **ผีสงเทวดา**. กรุงเทพฯ: เอเธนส์บุ๊คส์.
- แสง จันทร้งาม. (2512). **พุทธศาสนาวิทยา**. กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์การพิมพ์.

